

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ БДЖІЛЬНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В статті розглядаються питання правового регулювання якості продукції бджільництва в контексті адаптації до вимог Європейського Союзу. Зокрема запропонована розробка Національної концепції системи правового регулювання якості сільськогосподарської продукції та програми адаптації вітчизняного законодавства з питань правового регулювання якості сільськогосподарської продукції до вимог Європейського Союзу.

Ключові слова: продукція бджільництва, якість, правове регулювання, Європейський Союз.

Прагнення України інтегруватись в європейські і світові економічні структури вимагає засвоєння нових правил гри, що диктує ринкова економіка, в якій виживає той, хто має найсучасніші технології, найвищу якість продукції та найнижчі ціни [1, с. 11–12]. Зокрема актуальним для реалізації експортного потенціалу України в аграрній сфері є дотримання міжнародних вимог щодо якості продукції бджільництва та відповідно забезпечення її ефективного правового регулювання.

Як вказується в Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 року № 121-р) державна політика в аграрному секторі економіки потребує значного вдосконалення і в тому числі в питаннях якості сільськогосподарської продукції. Концепцією зокрема передбачається підвищення якості сільськогосподарської продукції до вимог СОТ і ЄС.

Необхідно зазначити, що правові питання державного регулювання та управління якістю продукції досліджували такі вчені як В. Л. Наумов, В. Ф. Опришко, організаційно-правові питання забезпечення якості сільськогосподарської продукції досліджував В. Н. Петрина.

Метою роботи було вдосконалення правового регулювання якості продукції бджільництва та розробка наукового обґрунтованих пропозицій щодо адаптації чинного законодавства до вимог Європейського Союзу.

Основними регуляторними правовими інструментами Європейського Союзу є директиви і постанови. Директива – це регуляторний акт, який є обов'язковим до виконання та який орієнтований на отримання певного очікуваного результату. Цей документ не має прямої юридичної сили (на відміну від постанови, яка є документом прямої дії), але держави-члени повинні внести відповідні зміни до власного законодавства з метою його приведення у відповідність із тими нормами, які викладені в цій директиві. Важливо розрізняти поняття «гармонізовані» нормативно-правові акти, які були розроблені на рівні ЄС і застосовуються у всіх державах-членах ЄС, і «не гармонізовані» нормативно-правові акти, які розроблені на національному рівні та застосовуються лише на території окремих держав-членів ЄС. Процес гармонізації було розпочато з метою спрощення та скасування внутрішніх бар'єрів у торгівлі і скорочення операційних витрат. Гармонізація законів щодо харчової продукції в ЄС відбувається в рамках «горизонтального» законодавства, яке включає в себе ті аспекти, які є спільними для всіх видів харчової продукції, такі як добавки, маркування та гігієна, і «вертикального» законодавства щодо окремих видів продуктів [2, с. 6-7].

При цьому базовою тенденцією щодо правового регулювання якості сільськогосподарської продукції, як продукції харчового призначення є те, що Європейський Союз визначив безпеку харчових продуктів одним з головних пріоритетів своєї політики. Це основна мета, якої слід дотримуватись в різних сферах діяльності Спільноти, як-от спільна сільськогосподарська політика, зокрема та її ділянка, що стосується розвитку села; захист природного довкілля; охорона здоров'я; захист споживачів та внутрішній ринок. Публічні дебати, ініційовані так званою Зеленою книгою про головні принципи безпеки харчових продуктів, привели до появи в січні 2000 року відповідної Білої книги. Вона стала важливим кроком на шляху до ухвалення нового закону про харчові продукти. В цьому документі Європейська Комісія оголосила про розроблення правових рамок, які охоплюватимуть весь харчовий ланцюг – «від лану до столу» – відповідно до глобального інтегрованого підходу. За цією логікою, безпека харчових продуктів – це й здоров'я тварин та їхнє харчування, захист тварин та їхній добробут, ветеринарний контроль і піклування про здоров'я рослин, і дотримання санітарних норм щодо обробки та приготування харчових продуктів. У Білій книзі також наголошено на необхідності діалогу зі споживачами, яких треба слухати, навчати й інформувати. Зокрема у 2002 року ухвалено базову постанову Європейського парламенту й Ради (ЄС) № 178/2002 про визначення загальних принципів і вимог харчового кодексу, створення органів для безпечності продуктів харчування і встановлення заходів для дотримання безпечності продуктів харчування. Постанова заклала підвалини нового законодавства з безпеки харчових продуктів. Вона визначає п'ять основних загальних принципів: твердження про нерозривність усіх ланок харчового ланцюга; аналіз ризиків як наріжний камінь політики безпеки харчових продуктів; відповідальність операторів у цій сфері; можливість контролювати продукт на кожній стадії харчового ланцюжка; право громадян на точну й достовірну інформацію [3, с. 22].

Постанова (ЄС) № 178/2002 передбачає створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів (EFSA), який перш за все повинен надавати науково-консультаційну інформацію про можливі ризики щодо безпечності харчових продуктів та кормів. Важливим є також те, що на правовій основі постанови (ЄС) № 178/2002 була створена система швидкого попередження (RASFF – Rapid Alert System for Food and Feed) для надання трьох видів повідомлень (попереджувальних, інформаційних та підсумкових) щодо наявності ризиків для здоров'я людини в харчових продуктах та кормах. Цю систему інформаційно підтримують як країни-члени Європейського Союзу так і країни, що знаходяться на стадії вступу, а також треті країни та компетентні організації. При цьому, Європейський Союз значну увагу приділяє також правовому регулюванню гігієни харчових продуктів. Зокрема основні вимоги щодо гігієни харчових продуктів для всіх підприємств, що є ланкою у так званому ланцюзі з виробництва харчових продуктів, представлені у постанові (ЄС) № 853/2004 Європейського парламенту й Ради від 29 квітня 2004 року про гігієну продуктів харчування.

Необхідно зазначити, що Постанова (ЄС) № 853/2004 містить загальні вимоги до гігієни харчових продуктів, однак зважаючи на необхідність деталізації вимог до гігієни окремих харчових продуктів Європейським парламентом й Радою від 29 квітня 2004 року прийнята Постанова (ЄС) № 853/2004 року зі спеціальними інструкціями з гігієни для продуктів харчування тваринного походження, яка в подальшому була змінена Регламентом (ЄС) № 1662/2006.

Паралельно з постановами ЄС, що регламентують вимоги до виробництва харчових продуктів (включаючи первинну ланку виробництва), були прийняті також постанови, що забезпечують відомчий нагляд та контроль: Постанова (ЄС) № 854/2004 Європейського парламенту й Ради від 29 квітня 2004 року зі спеціальними інструкціями щодо методів для відомчого нагляду за виробами тваринного походження, призначеними для споживання людьми, яка в подальшому була змінена Регламентом (ЄС) № 1663/2006,

а також Постанова (ЄС) № 882/2004 Європейського парламенту й Ради від 29 квітня 2004 року про відомчий контроль для перевірки дотримання харчового й кормового кодексів, а також положень про здоров'я тварин і захист тварин.

Особлива увага Європейським Союзом надається питанням регулювання вмісту в харчових продуктах різноманітних забруднювачів, це зокрема: Регламент (ЄС) № 1881/2006 Комісії від 19 грудня 2006 року про максимальні рівні контамінантів у харчових продуктах, Регламент (ЄС) № 2073/2005 Комісії від 15 листопада 2005 року про мікробіологічні критерії для харчових продуктів, Регламент (ЄС) № 401/2006 Комісії від 23 лютого 2006 року, що встановлює методи відбирання проб та аналізу для офіційного контролю рівнів мікотоксинів у харчових продуктах, Регламент (ЄС) № 315/93 Ради від 8 лютого 1993 року про процедури Співтовариства для контамінантів у харчових продуктах, Регламент (ЄС) № 2377/90 Ради від 26 червня 1990 року про процедуру встановлення максимально допустимих залишків ветеринарних препаратів у харчових продуктах тваринного походження, Регламент (ЄС) № 2218/89 Ради від 18 липня 1989 року, що змінює Регламент (ЄС) № 3954 про максимально дозволені рівні радіоактивного забруднення харчових продуктів і кормів після аварії на Чорнобильській АЕС або іншого випадку радіологічної аварії, Директива Ради 86/363/ЄЕС від 24 липня 1986 року про максимально допустимі залишки пестицидів в середині та на поверхні харчових продуктів тваринного походження, Директива Ради 96/23/ЄС від 29 квітня 1996 року про заходи для моніторингу деяких речовин та їхніх залишків у живих тваринах і продуктах тваринного походження та скасування Директив 85/358/ЄЕС і 86/469/ЄЕС та Рішень 89/187/ЄЕС і 91/664/ЄЕС.

Важливим є також питання маркування харчової цінності продуктів харчування, а також надання інформації про складники, що містяться у даних продуктах. Вказані питання відображають наступні правові документи: Директива 2000/13/ЄС Європейського парламенту і Ради від 20 березня 2000 року щодо узгодження правових інструкцій країн-членів про етикетування і оформлення харчових продуктів, а також їхньої реклами, Директива 2003/89/ЄС Європейського парламенту і Ради від 10 листопада 2003 року щодо змін у директиві 2000/13/ЄС стосовно інформації про складники, що містяться у продуктах харчування, Директива 90/496/ЄЕС Європейського парламенту і Ради від 24 вересня 1990 року про маркування харчової цінності продуктів харчування, Директива 2003/120/ЄС Комісії від 5 грудня 2003 року щодо директиви 90/496/ЄЕС про маркування харчової цінності продуктів харчування.

Питання правового регулювання імпорту сільськогосподарської продукції (і зокрема продукції бджільництва), що надходить з третіх країн відображено в таких документах як: Регламент (ЄС) № 737/90 Ради від 22 березня 1990 року про умови імпорту сільськогосподарської продукції, що походить з третіх країн, після аварії на Чорнобильській АЕС, Директива Ради 97/78/ЄС від 18 грудня 1997 року, що встановлює принципи організації ветеринарних перевірок продуктів, що надходять у Співтовариство з третіх країн.

Особлива увага в міжнародній практиці правового регулювання якості сільськогосподарської продукції приділяється питанням використання в аграрному виробництві генетично модифікованих організмів, що є надзвичайно актуальним для галузі бджільництва. Одним із основних документів, що регламентує обіг ГМО в Європейському Союзі є Постанова (ЄС) 1830/2003 Європейського парламенту і Ради від 22 вересня 2003 року про відстежуваність і маркування генетично-модифікованих організмів і про відстежуваність харчових продуктів і кормів, виготовлених з генетично-модифікованих організмів, а також щодо змін у директиві 2001/18/ЄС. Важливим, з точки зору міжгалузевого регулювання, є також Постанова Європейського парламенту та Ради (ЄС) № 1829/2003 від 22 вересня 2003 про генетично модифіковані харчові продукти та корми. Питанням використання ГМО присвячена також Директива Ради 90/219/ЄЕС від 23 квітня 1990 року про використання у замкнених системах

генетично модифікованих організмів та Директива Ради № 90/220/ЄЕС від 23 квітня 1990 року про навмисне розповсюдження у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів. Окремий Регламент Ради (ЄЕС) № 2092/91 від 24 червня 1991 року присвячений біологічному способу виробництва сільськогосподарської продукції і його позначенню на сільськогосподарській продукції і продуктах харчування.

Необхідно зазначити, що якість сільськогосподарської продукції в розвинених країнах забезпечується не тільки за рахунок методів адміністративного впливу, але також і з використанням виваженої економічної політики. Зокрема Європейський Союз щороку витрачає близько 40 млрд. євро на дотації виробникам сільськогосподарської продукції. Незважаючи на посередні кліматичні умови, більшість країн ЄС є світовими лідерами з виробництва аграрної продукції [4, с. 16].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевказану інформацію, необхідно зазначити, що для адаптації правового регулювання якості продукції бджільництва до вимог Європейського Союзу доцільним є:

- 1) розробка Національної концепції системи правового регулювання якості сільськогосподарської продукції з урахуванням особливостей вітчизняного аграрного ринку та міжнародних вимог;
- 2) ефективне поєднання адміністративних та економічних важелів впливу на процес формування якісних показників сільськогосподарської продукції, як базових чинників її конкурентоспроможності;
- 3) розробка програми адаптації вітчизняного законодавства з питань правового регулювання якості сільськогосподарської продукції до вимог Європейського Союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеев С. Я. Управление качеством: навчальний посібник / С. Я. Агеев. – Львів: Новий Світ-2000, 2009. – 240 с.
2. Муді Р. Експортно імпорتنі операції з країнами ЄС: сільгосппродукція (посібник з правових питань) [Електронний ресурс] : - Режим доступу : http://vet.gov.ua/data/eu_requirement/Guide_on_Export_and_Import_ukr.pdf.
3. Європейський Союз. Словник-довідник / За ред. М. Марченко. – К.: К.І.С., 2006. – 140 с.
4. Сивак В. Гроші в землю / В. Сивак // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 136. – С. 16.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАЧЕСТВА ПРОДУКЦИИ ПЧЕЛОВОДСТВА: ПРОБЛЕМЫ АДАПТАЦИИ К ТРЕБОВАНИЯМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА / Бугера С. И.

В статье рассматриваются проблемы правового регулирования качества продукции пчеловодства в контексте адаптации к условиям Европейского Союза. В частности, предложена разработка Национальной системы качества сельскохозяйственной продукции и программы адаптации отечественного законодательства по вопросам правового регулирования качества сельскохозяйственной продукции к требованиям Европейского Союза.

Ключевые слова: продукция пчеловодства, качество, правовое регулирование, Европейский Союз.